

Araştırma Makalesi / Research Paper

KUTB'UN *HÜSREV Ü ŞİRİN*'İNDE OĞUZCA ÖZELLİKLER

Dilek HERKMEN*

Öz

XIII. yüzyıldan itibaren Harezmi ve Sirderya'nın aşağı kesimlerinde, kısmen Oğuz (Türkmen) ve Kıpçak yerli ağzlarının etkisi altında ve Karahanlı Türkçesinin devamı niteliğindeki geçiş dönemine "Harezmi Türkçesi" denir. Harezmi dönemi eserlerinin en belirgin ortak özellikleri Doğu Türkçesi ile birlikte Oğuz-Türkmen ve Kıpçak Türkçesi dil özelliklerini bir arada barındırmadır. Karma dil özelliğine sahip Harezmi Türkçesiyle yazılmış eserlerden biri de XIV. yüzyılın ilk yarısında, 1340-1342 yılları arasında Kutb tarafından Farsçadan Nizamî'nin aynı adlı eserinden tercüme edilmiş olan *Hüsrev ü Şîrîn*'dir. *Hüsrev ü Şîrîn* adlı mesnevi, Fars edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Genceli Nizamî tarafından XII. yüzyılda yazılmıştır. Kutb'un *Hüsrev ü Şîrîn*'i bir Kıpçak Türkü olan Berke Fakih tarafından 1383 yılında istinsah edilmiştir. Bu nüsha, Paris Bibliothèque Nationale'da 312 numara ile kayıtlıdır. Harezmi sahasında yazılan eserler arasında Kutb'un *Hüsrev ü Şîrîn*'inin önemli bir yeri vardır. *Hüsrev ü Şîrîn* bir aşk mesnevisidir. Konusu bakımından devrin diğer eserlerinden ayrılmaktadır. Eser üzerinde ilk çalışmayı Ananiasz Zajaczkowski yapmıştır. Zajaczkowski, 1958 yılında eserin transkripsiyonlu metnini ve tıpkıbasımını, 1961 yılında ise sözlüğünü neşretmiştir. *Hüsrev ü Şîrîn*'in transkripsiyonlu metnini Hacıeminoğlu da yayımlamıştır. Eserin dili hakkında farklı görüşler vardır. Harezmi Türkçesinin genel dil

Geliş Tarihi/ Date Applied: 02.03.2021

Kabul Tarihi/ Date Accepted: 13.08.2021

Makalenin Künyesi: Herkmen, D. (2021). "Kutb'un *Hüsrev ü Şîrîn*'inde Oğuzca Özellikler". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 52, 11-32.

DOI: 10.24155/tdk.2021.175

* Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, dilek.herkmen@msgsu.edu.tr. İstanbul / Türkiye.

ORCID ID: 0000-0002-3060-3756

özelliklerinin yanı sıra Oğuzca özellikler de taşıdığı dikkati çekmektedir. Bu çalışmada, *Hüsrev ü Şîrîn*'de yer alan Oğuzca ses ve şekil özellikleri incelenmiştir. *Hüsrev Şîrîn*'de tespit edilen Oğuzca ses ve şekil özellikleri ile söz varlığına dair örnekler, Hacıeminoğlu tarafından yayımlanan metinde geçtiği mısra numaraları verilerek gösterilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Harezmi Türkçesi, *Hüsrev ü Şîrîn*, Oğuzca özellikler, ses bilgisi, şekil bilgisi, söz varlığı.

Oghuz Dialect's Features at Husrev u Sirin

Abstract

Since the 13th century, in the lower parts of Harezmi and Sirderya, the transition period in the character as a continuation of Karakhanid Turkic, partly under the influence of the local dialects of Oghuz (Turkmen) and Kipchak, is called "Harezmi Turkish". The most prominent common features of the Harezmi period works are that they contain the linguistic features of Oghuz-Turkmen and Kipchak Turkish together with Eastern Turkish. One of the works written in Harezmi Turkish, which has a mixed language feature, is *Hüsrev ü Şîrîn*, which was translated from Persian by Kutb between 1340-1342 in the first half of the 14th century. The mesnevi named *Hüsrev ü Şîrîn* was written in the 12th century by Genceli Nizamî, one of the most important names in Persian literature. The *Hüsrev ü Şîrîn* of Kutb was copied in 1383 by a Kipchak Turk, Berke Fakih. This copy is registered with number 312 at the Paris Bibliothèque Nationale. Among the works written in the Harezmi area, Kutb's *Hüsrev ü Şîrîn* has an important place. Kutb's *Hüsrev ü Şîrîn* is a love mesnevi. It differs from other works of the period in terms of its subject. Ananiasz Zajaczkowski was the first to study on this work. Zajaczkowski published the transcribed text and facsimile of the work in 1958, and the dictionary of the work in 1961. The transcribed text was also published by Hacıeminoğlu. There are different opinions about the language of the work. It is noteworthy that in addition to general language features of Harezmi Turkish, it has Oghuz features as well. In this study, the phonetic and morphological features of Oghuz in *Hüsrev ü Şîrîn* were examined. The phonetic and morphological features of Oghuz language and examples of vocabulary, which are determined in *Hüsrev ü Şîrîn*, are shown by giving the line numbers mentioned in the text published by Hacıeminoğlu.

Keywords: Harezmi Turkish, *Hüsrev ü Şîrîn*, Oghuz features, phonology, morphology, vocabulary.

Giriş

XI-XII. yüzyıllarda Harezmi bölgesine gelen Oğuzlar, Kıpçaklar, Kanglılar, Kalaçlar, Kimekler, Bayavutlar gibi çeşitli Türk boyları bölgenin hem nüfus hem de dil yapısını etkilemiştir. Bölgenin Türkleşmesinde önemli rol oynayan Oğuz ve Kıpçak boyları Harezmi Türkçesine kendi dillerinin ses

ve yapı özelliklerini de katarak yeni bir yazı dilinin oluşmasını sağlamıştır. Karahanlı Türkçesi ile Çağatay Türkçesi arasında bir köprü vazifesi gören Harezmi Türkçesi XIII. yüzyılda gelişmeye başlar fakat bu dille yazılan eserler XIV. yüzyıla aittir. Harezmi Türkçesi, XIV. yüzyılda sadece Harezmi ve Sir Derya'nın aşağı bölgesinde değil, Altın Ordu'nun diğer kültür merkezlerinde, kullanılmıştır (Eckmann, 2014: 1). Karahanlı (Hakaniye) Türkçesi temelinde, Türk dilinin güneybatı kolunu teşkil eden Oğuz Türkçesi ve kuzeybatı kolunu oluşturan Kıpçak Türkçesinin bu bölgede karışıp kaynaşmasıyla oluşan Harezmi Türkçesi, Harezmi bölgesinin halkının etnik yapısı gibi karma bir şekle sahiptir. Harezmi bölgesine yerleşen Oğuz, Kıpçak ve diğer Türk boylarının ağızlarından alınan unsurlarla Harezmi Türkçesinin özellikle şekil bilgisi ve kelime hazinesi bakımından kazandığı farklı yapı, karakteristik dil özelliğini oluşturmuştur (Ata, 2002: 12).

Caferoğlu, Moğol öncesi Harezmi Türkçesinin Oğuz-Kıpçak eğiliminde olduğunu, Kıpçak Türkçesi etkisi ile içerisine Karluk-Uygur unsurlarını da alarak Moğollar devri Altın Ordu Türkçesinin meydana geldiğini belirtir. Harezmi'nin yayılması ve güçlenmesi ile Oğuz-Kıpçak Türkçesinin etkisinin artarak yerli dil gelişmesine yardımcı olduğunu söyler (Caferoğlu, 2015: 87).

Harezmi bölgesi, Altın Ordu çağında önemini korur; Moğol akımına rağmen burada İslami Türk edebiyatının gelişimi devam eder. Harezmi'den bilgin, şair ve yazarlar Altın Ordu'ya göç ederek bu bölgede konuşulan Türk yazı dilinin Altın Ordu sınırları içinde yayılmasını sağlar. Altın Ordu sahasında konuşulan şiveye Harezmi Türkçesinin de katılmasıyla Türk dilinin Kıpçak kanadında yeni bir yazı dili ortaya çıkar. Geniş sahada kullanılan bu edebî dilin bir birlik sağlayamadığı, eski ve yeni biçimlerin yerli ağız özellikleri ile karıştığı; Timurular devrinde yerini Çağatay Türkçesine bıraktığı kabul edilir (Ata, 2002: 13).

Türk dili tarihi açısından önemli bir yere sahip olan *Hüsrev ü Şîrîn*, Kıpçak ve Oğuz Türkçesi özelliklerini taşıyan Harezmi Türkçesi eseridir. Nizamî'nin XII. yüzyılda yazmış olduğu mesneviyi esas alarak Kutb'un Türkçe yazdığı *Hüsrev ü Şîrîn*, hem tercüme hem de telif eser olarak değerlendirilmektedir. Eser, döneminin tek edebî eseri olması bakımından öne çıkmaktadır. *Hüsrev ü Şîrîn*'in bilinen tek nüshası, Berke Fakih'in istinsah ettiği nüshadır. Bu nüsha, Paris Bibliothèque Nationale'da 312 numara ile kayıtlıdır (Sağol, 2002: 807). Eser üzerinde ilk çalışmayı Ananiasz Zajaczkowski yapmıştır. Zajaczkowski, 1958 yılında eserin transkripsiyonlu metnini ve tıpkıbasımını, 1961 yılında ise sözlüğünü yayımlamıştır. *Hüsrev ü Şîrîn*'in transkripsiyonlu metnini Hacıeminoğlu da hazırlamıştır.

Altın Ordu sahasında yazılan *Hüsrev ü Şîrîn*, Harezmi, Oğuz, Kıpçak

özellikleri taşımaktadır (Ata, 2014: 50-51). Eserin hangi döneme ait olduğu hakkında farklı görüşler vardır. Necmettin Hacıeminoğlu *Hüsrev ü Şîrîn*'i fiil çekimleri konusunda Çağatay öncesine yakın bulur, ses özellikleri ve kelime hazinesi bakımından ise Kıpçakça özellikler barındırdığını vurgular (Hacıeminoğlu, 1968: XIII), Eckmann, eseri Harezmi sahasına dâhil eder (Eckmann, 2017: 2-55). Samoyloviç ise Kutb'un dilini Uygurca-Kıpçakça kabul eder (Ata, 2016: 50-51); İnan, XIV. yüzyılda Altın Ordu ulusunda yazılmış olan Harezmi Türkçesiyle karışık Altın Ordu edebî dili olarak nitelendirir (İnan, 1998: 53). Ata, Harezmi – Altınordu sahasına ait eserler altında verir (Ata, 2016: 49).

Bu çalışmada dil özellikleri bakımından önem arz eden *Hüsrev ü Şîrîn*'de yer alan Oğuzca özellikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın meydana getirilmesinde, *Dîvânu Lugâti t-Türk*'te Kâşgarlı Mahmud'un Oğuzlara ait olduğunu söylediği unsurlar ve Türkologlar tarafından tespit edilen ses bilgisi, şekil yapısı ve söz varlığına dair özellikler dikkate alınmıştır. Eserde tespit edilen Oğuzca ses ve şekil özelliklerinin geçtiği kelimeler beyitleriyle birlikte kaydedilmiştir. Beyit numaraları Hacıeminoğlu'nun *Kutb'un Hüsrev ü Şîrîn'i ve Dil Hususiyetleri* adlı çalışmasına dayanılarak verilmiştir.

1. Ses Bilgisi

1.1. Kapalı é sesinin bulunması Eski Türkçede Oğuzca bir belirti olarak değerlendirilmektedir (Korkmaz, 1974: 19-20-21; Gülsevin, 1998: 1-2; Gülsevin-Boz, 2004: 33). *Hüsrev ü Şîrîn*'de /é/ sesinin hem y'li hem de y'siz yazımı mevcuttur.

né bélgürgey séniñ élgînde name (HŞ 73) (Hacıeminoğlu, 1968: 185); *aña bélgürdi sırlar caysusı* (HŞ 312) (Hacıeminoğlu, 1968: 199); *'adl belgüsi belgürdi özinde* (HŞ 379) (Hacıeminoğlu, 1968: 203); *maña hayret kelür bu işdin éy yar* (HŞ 52) (Hacıeminoğlu, 1968: 184); *harac algaç kélür ol tégse rümğa* (HŞ 182) (Hacıeminoğlu, 1968: 184).

1.2. Metinde birden fazla heceli kelimelerin sonunda yer alan art ve ön damak /g/, /ğ/ ünsüzünün eridiği örnekler, tespit edilmiş Oğuzca özelliklerdendir (Argunşah–Yüksekkaya, 2014: 116). Örnekler aşağıdaki gibidir:

arı “temiz” krş. < ET *arığ* (EDPT: 213); *oğul bérdi aña cevherdin arı* (HŞ 276) (Hacıeminoğlu, 1968: 197).

çıra “çıra” krş. < F. *çerāğ*; *alıp yüziñe sürtdi kün çirasın* (HŞ 376) (Hacıeminoğlu, 1968: 25).

issi “sıcak” krş. < ET *isig* (EDPT: 246); kelimenin *isig* şekli ile geçtiği yerler sayıca çoktur. Tek örnekte /g/nin düştüğü saptanmıştır (Hacıeminoğlu, 1968: 26). Son sesin düşmesi iç sesteki s'nin ikizleşmesine sebep olmuş-

tur: *yapalıñ tandur issi érken ötmek* (HŞ 1508) (Hacıeminoğlu, 1968: 269); *yapalıñ tandur issi érken ötmek* (HŞ 1508) (Hacıeminoğlu, 1968: 269).

köprü “köprü” krş. < ET *köprüg* (EDPT: 690); *temürdin dicleda bar irdi köprü* (HŞ 4648) (Hacıeminoğlu, 1968: 455), (Zajaczkowski 1958 I: 299).

ķuru / ķuri “boş, faydasız” krş. < ET *ķuruğ* (EDPT: 652-653); *né işiñ kelür bu ķuru ğavġa* (HŞ 2119) (Hacıeminoğlu, 1968: 304); *ayttı ķılmaġıñ koy ķuru ğavġa* (HŞ 2537) (Hacıeminoğlu, 1968: 329).

tiri “diri” krş. < ET *tirig* (EDPT: 543); *saķınma kim ulaşu tiri ħalġuñ* (HŞ 4613); (Hacıeminoğlu, 1968: 453); *érür yér kök ħatında bir tiri téğ* (HŞ 4618) (Hacıeminoğlu, 1968: 453); *érür bu törtde biri ol tiriñiñ* (HŞ 4619) (Hacıeminoğlu, 1968: 453).

Hacıeminoğlu +*IIG* ekinin sonundaki /g/ /ġ/ seslerinin metinde dörtte bir oranında düşmüş olmasının genel bir düşme temayülünün başladığını gösterdiğini ifade eder (Hacıeminoğlu, 1968: 26). Ata, bu yönüyle *Hüsrev ü Şirîn*’in diğer eserlerden ayrıldığını belirtir (Ata, 2016: 70). +*IIG* ekinin sonundaki /g/ /ġ/ seslerinin eridiği örneklerde *atlı* “atlı” bir yerde mevcuttur (Hacıeminoğlu, 1968: 26). Ayrıca kelimenin *atlıġ şekli* de yer almaktadır.

atlı “atlı” krş. < *atlıġ* ET (EDPT: 55); *kim ol çadır katında atlı yürür* (HŞ 3744) (Hacıeminoğlu, 1968: 400); *atlı* “adlı” krş. < *atlıġ* ET (EDPT: 54-55) örneğinde *atlıġ* > *atlı* değişiminde *atlıġ* sayıca daha fazladır. Aşağıda ekin /ġ/ ünsüzünün düştüğü örnekler yer almaktadır.

yana bir hoş nikisā atlı çengī (HŞ 3811) (Hacıeminoğlu, 1968: 403).

ulu “yüce” krş. < *uluġ* ET (EDPT: 136); *ķeterdiñ mendin uşbu ulu zaħmet* (HŞ 2406) (Hacıeminoğlu, 1968: 321).

baġlı “baġlı; kapalı” krş. < *baġlıġ* ET (EDPT: 314); *Hüsrev ü Şirîn*’de *baġlıġ* şekli sayıca fazladır.

kerekmez bir tilekke baġlı ħalmaġ (HŞ 1676) (Hacıeminoğlu, 1968: 278); *ġarībķa bu eşikiñ ma baġlı nédin* (HŞ 3632) (Hacıeminoğlu, 1968: 393); *felek ħapġı ħişiġe baġlı dāyim* (HŞ 4289) (Hacıeminoğlu, 1968: 433).

dāġlı “damgalı” krş. < *dāġlıġ* HT (Hacıeminoğlu, 1968: 254); *Hüsrev ü Şirîn*’de *dāġlıġ* iki *dāġlı* ise bir yerde geçmektedir: *bu baġrı dāġlımı yanıġa alsañ* (HŞ 3992) (Hacıeminoğlu, 1968: 415).

körkli / körklü “güzel” krş. < *körklüġ* ET (EDPT: 743); *telim emġendi ħıldı körkli şüret* (HŞ 2566) (Hacıeminoğlu, 1968: 330); *biri aydı çin içre körklü yüzlüġ* (HŞ 2963) (Hacıeminoğlu, 1968: 354); *körer ol kim eşikde körklü yüzlüġ* (HŞ 2990) (Hacıeminoğlu, 1968: 355); *tüzüp muntég yaraġlıġ körklü ayın* (HŞ 4093) (Hacıeminoğlu, 1968: 421).

tâtlî “tatlı” krş. < *tâtiğliğ* / *tatlığ* ET (EDPT: 454); *tatlı* ve *tatlığ* kelimeleri kullanım sıklığı bakımından değerlendirildiğinde *tatlı* şeklinin sayıca daha fazla olduğu görülür.

*nêçe kim açığ érse **tatlı** tapdıñ* (HŞ 203) (Hacıeminoğlu, 1968: 386); *ajun balında bar hoş **tatlı** lezzet* (HŞ 1062) (Hacıeminoğlu, 1968: 243); *melik aydı munuñ tég **tatlı** şeker* (HŞ 1468) (Hacıeminoğlu, 1968: 266); *kanı ol **tatlı** tillig atı şîrîn* (HŞ 1831) (Hacıeminoğlu, 1968: 287); *saña aş bolsun uşbu **tatlı** halvā* (HŞ 2119) (Hacıeminoğlu, 1968: 304);

*şekerdin **tatlırağ** söz tēdi tañlap* (HŞ 717) (Hacıeminoğlu, 1968: 222); *niçe kim **tatlırağ** bolmışça helvā* (HŞ 3367) (Hacıeminoğlu, 1968: 395).

yazuklı “günahkâr, suçlu” *yazukluğ* kullanımı sayıca fazladır: *yana dünyāda ne **yazuklı** kim bar* (HŞ 4603) (Hacıeminoğlu, 1968: 452).

1.3. İkinci ve sonraki hece başlarındaki art ve ön damak /g/ lerinin eridiği görülür. Kâşgarlı iç seste /g/, /ğ/ erimesini Oğuzca özellik olarak görür. *Dîvânü Lugati't-Türk*'te “*Oğuzlar ve Kıpçak grupları isimlerin; ve fiil devamlılık bildiriyorsa fiillerin ortalarındaki bütün gayın'ları düşürmekte birleşirler. Ala kargaya **çumğuk** denir; onlar **çumuk** derler. Türkler boğaza **taṃğak** onlar **tamak** derler. Ol ewke **barğan ol** için Oğuzlar **baran ol derler**” açıklaması yer alır (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 13). *Hüsrev ü Şîrîn*'de örnekleri tespit edilmiştir.*

1.3.1 -GAn sıfat-fiil ekinin *Hüsrev ü Şîrîn*'de /g/ /ğ/ seslerinin düştüğü bir örneği tespit edilmemiştir. Yapım eki hüviyetinde olan birkaç örnekte -GAn ekinin başındaki /g/, /ğ/ seslerinin düştüğü görülür: *ķazan* “kazan” krş. < *kazğan* ET (EDPT: 682); *sıçan* “sıçan” krş. < *sıçğan* ET (EDPT: 796); *tiken* “diken” krş. < **tikgen* (EDPT: 483); *sıçan tutsa sürüp éltür ķatarın* (HŞ 3622) (Hacıeminoğlu, 1968: 392); *çiçekni kim **tikensiz** körmişi bar* (HŞ 3693) (Hacıeminoğlu, 1968: 396); *ķazan tég ķaynap oş sevdā bişürdüm* (HŞ 244) (Hacıeminoğlu, 1968: 195).

1.3.2+GArU ekinin başındaki /ğ/ sesinin *yoķarı* /*yoķaru* krş. < **yoķgaru* (EDPT: 906); sözcüğünde düştüğü görülmüştür. Eklendiği diğer örneklerde +GArU şeklindedir:

yoķarı astın uş tēp ta'ne urma (HŞ 3287) (Hacıeminoğlu, 1968: 372); *yoķaru körmen āhumdın adın yār* (HŞ 2636) (Hacıeminoğlu, 1968: 334).

1.3.3+GU ekinin başındaki /g/'nin *belür-* eyleminde eridiği görülür, krş. < *bel+gü+r-* ET (EDPT: 341). Fiil bir kez tanıklanır (Yıldız, 1998: 14).

belgür- “belirmek” şeklinin sayıca çok olduğu görülmüştür: *yaman edgü **belgürgey** kimde né bar* (HŞ 1968) (Hacıeminoğlu, 1968: 295).

1.3.4. -GUr ekinin başındaki /g/'nin eridiği *sızur-*, *kerek*, *sarar-* gibi sözcüklerde tanıklanır. *sızur-* “eritmek” krş. < *sızgur-* ET (EDPT: 861) fi-

linin *sızgur-* şekli ile de *Hüsrev ü Şîrîn*'de yer aldığı görülür (Yıldız 1998: 14, 30): *sızurmuş suw sewüglük otı yanmış* (HŞ 4198) (Hacıeminoğlu, 1968: 427). *kerek* sözcüğünün krş. < *kergek* ET (EDPT: 742) *kergek* şekline hiç rastlanmamıştır: *kerek* “gerek” *kéçer séndin kerek bég kağı bolğil* (HŞ 103) (Hacıeminoğlu, 1968: 250); *ayıttı né kerek muntég kılınmağ* (HŞ 1708) (Hacıeminoğlu, 1968: 280); *kerek kim uşbu éwke birle çıkmak* (HŞ 1734) (Hacıeminoğlu, 1968: 282); *maña yüz kağgu yigüçi kerek yâr* (HŞ 1845) (Hacıeminoğlu, 1968: 288).

sarar- “sararmak” krş. < *sargar-* ET (EDPT: 849) sözcüğünün *sargar-* ve *sarar-* şekillerinin kullanıldığı görülür: *isiglikde uş altun tég sarardım* (HŞ 3391) (Hacıeminoğlu, 1968: 378); *çiçekni tumğuluğ tég sargar tég* (HŞ 2788) (Hacıeminoğlu, 1968: 343).

yaprağ “yaprak” krş. < *yapurğak* ET (EDPT: 879) kelimesinin *yapurğak* ve *yaprağ* şekilleri kullanılmıştır: *kaçan bağ yaprağı kim bolsa küçsüz* (HŞ 4264) (Hacıeminoğlu, 1968: 431).

1.4. Kelime başında /t/'lerin sedalılışması. Kelime başında /t/ ünsüzü genellikle korunmuştur. Bazı örneklerde Oğuzcanın etkisi ile t->d- değişimine rastlanmaktadır. Kâşgarlı Mahmud bu özelliğin Oğuzlara ait olduğunu “*Kelimelerdeki bütün te'ler Oğuzlar ve onlara uyanlarda de'ye döner. 'Deve' için kullanılan tewe'ye onlar deve ismini verirler.*” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 12).

HŞ'de *dad* “tat” kelimesinin *tat* ve *tatlı*, *tatığ*, *tatlılık* gibi türemiş şekilleri sayıca fazladır: *süñüksüz kaldı hurma dadın alsun* (HŞ 2891) (Hacıeminoğlu, 1968: 349).

dağı “dahi” krş. < *tağı* ET (EDPT: 466); *tağı* şekli sayıca fazladır: *meğer bir 'özr bar ol dağı aksak* (HŞ 1160) (Hacıeminoğlu, 1968: 248).

dé- “demek” filinin krş. < *té-* ET (EDPT: 433); *té-* şeklindeki kullanımı sayıca fazladır: *bilürünçe aça ayra maña dé* (HŞ 4279) (Hacıeminoğlu, 1968: 432); *ten ü cân birge mü yâ cân maña dé* (HŞ 4313) (Hacıeminoğlu, 1968: 434); *déme râzuñı ağıyâr katında* (HŞ 3102) (Hacıeminoğlu, 1968: 361); *biligligni ağırlar bilgi bar tép* (HŞ 229) (Hacıeminoğlu, 1968: 194); *anıy tég boldı kim hiç tése bolmaz* (HŞ 616) (Hacıeminoğlu, 1968: 217).

degül “değil” krş. < *tegül* ET (EDPT: 480). *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te bu sözcükle ilgili “*ol andağ dağ ol denir 'Bu böyle değil.' demektir. Oğuzlar bunlardan almışlar ve dağ ol sözünü değiştirmişler; değil anlamında tegül demişler.*” açıklaması yer alır (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 410). Sözcüğün *tegül* şekli HŞ'de tespit edilememiştir: *bu ol mu ya degül mü bilse* (HŞ 895) (Hacıeminoğlu, 1968: 233).

délü “deli” krş. < *télve* ET (EDPT: 493) *télü* şeklinden sayıca fazladır;

télbe ve *télür-* şekillerinin de t'li şekilde kullanıldığı görülür: *delü men kim yana esrüklügün bar / bu esrükde delüdin iş kelmez ey yâr* (HŞ 3591) (Hacıeminoğlu, 1968: 390); *délülük üzre esrüklük köçey hâl* (HŞ 3590) (Hacıeminoğlu, 1968: 390).

dil “dil” krş. < *til* ET (EDPT: 489) *til* şeklinin sayısı fazladır: *anıy tég kim okığan dil açılısun* (HŞ 7) (Hacıeminoğlu, 1968: 181); *tili dil kuflunıy açğuçı érdi* (HŞ 129) (Hacıeminoğlu, 1968: 189); *ayıttı şabr kılmakka kerrek dil* (HŞ 2538) (Hacıeminoğlu, 1968: 329); *tilimdin müşk ü ‘anberler saçılısun* (HŞ 7) (Hacıeminoğlu, 1968: 181); *hânım atınğa oşbu parsî tilni* (HŞ 245) (Hacıeminoğlu, 1968: 181).

1.5. Kelime içinde ve sonunda d > y değişimi Oğuzca bir özellik olarak değerlendirilmiştir. Eski Türkçedeki sızıcı /d/ sesinin /y/ sesine dönüşmesi konusunda Kâşgarlı, Yağma, Toxsi, Kıpçak, Yabaku, Tatar, Kay, Çomul ve Oğuzların birbirine uygun olarak d sesini her zaman y’ye çevirdiklerini ve hiç d’li söylemediklerini kaydeder. “kayın” ağacına başkalarının “kağın” bunların “kayıñ” dediklerini belirtir (Korkmaz, 1995: 245). Harezmi Türkçesinde /d/ ve /y/’li örnekleri bir arada görmek mümkündür. *Hüsrev ü Şîrin*’de örnekleri şöyledir:

eyer “eyer” krş. < *eder* ET (EDPT: 63) kelimesinin türevleri *ederle-*, *ederlet-*, *ederlen-* /d/ ile yazılmıştır; *eyer* /y/ ile yazılmıştır: *özin toprakka saldılar eyerdin* (Hacıeminoğlu, 1968: 256); *murassa barça altundın eyer hem* (HŞ 4081) (Hacıeminoğlu, 1968: 420).

ayır- “ayırma” krş. < *ağır-* ET (EDPT: 66) fiilinin /d/ ve /y/’li yazımı konusunda, *ağır-*, *ağırıl-* şekillerinin kullanımı sayıca fazladır: *yana kéc-mekke ayır at asru émger* (HŞ 2546) (Hacıeminoğlu, 1968: 329); *bilürünçe aça ayra maña dé* (HŞ 4279) (Hacıeminoğlu, 1968: 432); *atasımı sever oğlundın ayra* (HŞ 1185) (Hacıeminoğlu, 1968: 250).

bayram “bayram” krş. < *bağram* ET (EDPT: 308) *bağram* şekli de kullanılmıştır: *kaşı çin bayram ayınıñ hilâli* (HŞ 446) (Hacıeminoğlu, 1968: 207).

boy “boy” krş. < *bođ* ET (EDPT: 296) *bođ* şekli sayıca fazladır: *bo-yum şehriñe köñlüm érdi sultân* (HŞ 242) (Hacıeminoğlu, 1968: 195); *tirig boy tutşu ıgsız bolmaz āhır* (HŞ 4430) (Hacıeminoğlu, 1968: 441); *boyınıñ şehri bolmış barça tarrâc* (HŞ 4504) (Hacıeminoğlu, 1968: 446).

kayaş “kardeş” krş. < *kağaş* ET (EDPT: 607) *kağaş* kullanımı da vardır: *üküş yâr bar kayaşdın köp vefâlig / yana yatdın kayaş bolur cefâlig* (HŞ 4384) (Hacıeminoğlu, 1968: 439).

kayğu “kaygı” krş. < *kağğu* ET (EDPT: 598) *kağğu* şekli mevcuttur; *kağgur-*, *kağğusuz* türevleri de /d/ sesi ile yazılmıştır. *kayğu* kullanımı sayıca azdır: *bu kündin soñ adın kayğuntı koydum* (HŞ 927) (Hacıeminoğlu, 1968: 235);

sevüg **kağğusu** kayra kār kıldı (HŞ 1816) (Hacıeminoğlu, 1968: 287); uyuk-ladı bolup **kağğudın** āzād (HŞ 3787) (Hacıeminoğlu, 1968: 402).

kéy- “giymek” krş. < kéd- ET (EDPT: 700) kéydür- /y/ sesi ile tespit edilmiştir. kédür-, kédür-, kédim sözcüklerinde /d/’li kullanımlar da mevcuttur. /y/ ve /d/’li şekiller sayıca denklik göstermektedir: zamāne tac kéydi sarıg altun (HŞ 599) (Hacıeminoğlu, 1968: 216); aşukup çıktı Şîrin kéydi tonın (HŞ 887) (Hacıeminoğlu, 1968: 232); la’l birle muraşşa’ kéygeni ton (HŞ 732) (Hacıeminoğlu, 1968: 223).

koy- “koymak, bırakmak” krş. < kod- ET (EDPT: 595); kod- şekli sayıca azdır: za’if kulnu kaçan zāyi’ **koyar** zār (HŞ 86) (Hacıeminoğlu, 1968: 186); hikāyet **koy** sözüñni muhtaşar kıl (HŞ 492) (Hacıeminoğlu, 1968: 209); neçe söz iş bar érse koy yavuma (HŞ 1192) (Hacıeminoğlu, 1968: 250).

kuyug “kuyu” krş. < kuğuğ ET (EDPT: 598) bir kez kullanılmıştır. kuğuğ şekli sayıca fazladır: **kuyug** tég çoñrarıp éki karaķı (HŞ 4139) (Hacıeminoğlu, 1968: 424).

tıy- “alıkoymak, mani olmak” krş. < tıd- ET (EDPT: 450); tıd- şekli /y/’li şekilden azdır: miñbānū tilemeñ téyü **tıydı** (HŞ 793) (Hacıeminoğlu, 1968: 227); şabūr kıldı ol işdin **tıydı** özin (HŞ 885) (Hacıeminoğlu, 1968: 232); yığıdın **tıymadı** bir dem karaķın (HŞ 1873) (Hacıeminoğlu, 1968: 290).

uyı- / uyu- “uyumak” krş. < udı- ET (EDPT: 42); udı- şekli az sayıda örnekte tanıklanır. uyukla-, uyut-, uyku türemiş şekillerinde de /y/’li kullanım dikkati çekmektedir: yana otrup **uyumadın** uzun tün (HŞ 4059) (Hacıeminoğlu, 1968: 119); **uyudı** bahtım andın soñ oyandım (HŞ 1828) (Hacıeminoğlu, 1968: 287); **uyur** érken közi haķ birle cānı (HŞ 143) (Hacıeminoğlu, 1968: 189).

yay- “yaymak, sermek” krş. < yađ- ET (EDPT: 883); yađ-, yağım şekillerinde kullanım azdır. Yay- ile birlikte yayıl-, yayın- sözcüklerindeki /y/ sesi ile kullanım fazladır: yana tün zülfin **yaydı** érse nāgāh (HŞ 1401) (Hacıeminoğlu, 1968: 262); söziniñ yinçüsin ‘ālemge **yaydı** (HŞ 524) (Hacıeminoğlu, 1968: 211); halayıkķa bu sırnı yaysa bolmaz (HŞ 643) (Hacıeminoğlu, 1968: 218).

1.6. Kelime başında y- ünsüzünün erimesi Oğuzlara ait bir özellik olarak değerlendirilir (Gülsevin, 1998: 2). Kâşgarlı Oğuzlarla Kıpçakların kelime başındaki y- sesini elife ya da c-’ye çevirdiklerini bildirir. “Öbür Türkler “yolcu”ya *yelkin*, Oğuzlarla Kıpçaklar *elkin* derler.” şeklinde örneklendirir (Korkmaz, 1995: 246). *Hüsrev ü Şîrîn*’de /y/ sesinin başta kullanıldığı ve kullanılmadığı örnekler mevcuttur:

ıgla- “ağlamak” krş. < ıgla- ET (EDPT: 85) fiili yıgla- şekline oranla

az kullanılmıştır: *méni şah tapğına éltiñ tép ıǵlar* (HŞ 357) (Hacıeminoğlu, 1968: 201); *yazukluǵlar téğ ıǵlap kıldı zārı* (HŞ 361) (Hacıeminoğlu, 1968: 202); *başın saldı adaq altında ıǵlap* (HŞ 368) (Hacıeminoğlu, 1968: 202).

ıra- “uzaklaşmak” krş. < *ıra-* ET (EDPT: 198) ve *yırağ* “uzak” şekilleri metinde sayıca fazladır. *ıraq* kelimesi birkaç kez kullanılmıştır: *éşitginçe yawuqın ya ıraqın* (HŞ 801) (Hacıeminoğlu, 1968: 227); *ıraq bolmuşça ol menzildin ol nūr* (HŞ 1000) (Hacıeminoğlu, 1968: 239); *ıraq tüşmişde okdın türk yası 4227* (Hacıeminoğlu, 1968: 429).

ırğa- “sallamak” krş. < *ırğa-* ET (EDPT: 217) fiili, *yırğa-* fiilinden sayıca fazladır. Ayrıca *ırğal-* “sallanmak”, *ırğan-* “sallanmak” türevlerinin /y/’li şekilleri yoktur: *tapuǵda ırğasun köp yarlıǵıñız* (HŞ 203) (Hacıeminoğlu, 1968: 193); *uzun küin toylap anda ırğadılar* (HŞ 1029) (Hacıeminoğlu, 1968: 241); *sakındılar kim ırğandı yer ol dem* (HŞ 3188) (Hacıeminoğlu, 1968: 367);

yitlen- “kaybolmak” krş. < *yitlin-* ET (EDPT: 891); *yitlen-* ve *itlen-* şekilleri kullanılmıştır: *iti itlense izder méni sormaz* (HŞ 2205) (Hacıeminoğlu, 1968: 309); *baru yitlendi iz hem boldı keçe* (HŞ 775) (Hacıeminoğlu, 1968: 226); *hicab kétti uyat yitlendi kaştı* (HŞ 2959) (Hacıeminoğlu, 1968: 354).

1.7. k > ħ değişimi Oğuzca özellik olarak değerlendirilmiştir (Kaymaz, 2002: 159, Aktan, 2012: 4). *kışha* “kısa” krş. < *kışğa* ET (EDPT: 667); *kışka* KT (Ünlü, 2004: 200). *kışka* ve *kışha* bir kez yer alır: *meger yolsuzka yol kışha nāgāh* (HŞ 3944) (Hacıeminoğlu, 1968: 412).

uçmağ / uçtmağ “cennet” krş. < *uştmağ-* ET (EDPT: 257); *uçmak* KT (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 915). *uçmak* ve *uçmağcı* kullanımına da rastlanır. /ħ/’lı kullanım fazladır.

bolup toldı bu uçmağ içre ol ħūr (HŞ 217) (Hacıeminoğlu, 1968: 194); *eger uçtmağda ħūr ērse meşhūr* (HŞ 470) (Hacıeminoğlu, 1968: 208); *kim ol baǵ ērdi uçtmağñıñ nişāni* (HŞ 1314) (Hacıeminoğlu, 1968: 257).

yağşı “çok iyi” krş. < *yakşı* KT (Taş, 2015: 142); *yakşı* şekli kullanılmamıştır: *ħalel tapma sözümde yağşı baǵıl* (HŞ 69) (Hacıeminoğlu, 1968: 185); *bilig ħadrin bilürin yağşı bildim* (HŞ 228) (Hacıeminoğlu, 1968: 194); *tükel kēldim tükellik yağşı uş çın* (HŞ 251) (Hacıeminoğlu, 1968: 195).

1.8. İç ses durumundaki bazı ünsüzlerin düşmesi (Aktan, 2012: 3).

Dīvānū Lugati’t-Türk’te Kâşgarlı Oğuz lehçesinde *keltür-* eyleminin -t- ile olduğunu, Türklerde dal ile söylediğini bildirir (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 289). Kâşgarlı Türklerin *kelür-* ve *olur-* kullanımına değinmez. 11. yüzyılda *keltür-* şeklinde telaffuz edilmesine rağmen eylem 13. yüzyıldan itibaren Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde *getür-* şekli ile tanıklanır

(Gülsevin-Boz 2013: 46). Oğuzlar kendi yazı dilini oluşturduklarında -karışık dilli eserlerdeki birkaç kullanım dışında- *otur-* ve *getür-* şekillerini kullanmışlardır. Harezmi sahası eserlerinde *otur-* < *oltur-* *ketür-* < *keltür-* yönündeki değişimin nadir görüldüğü belirtilir (Argunşah – Yüksekka-ya, 2014: 187). Dolayısıyla Harezmi dönemine ait eserlerdeki -l- düşmesi Oğuzcanın etkisi olmalıdır.

bile “ile” krş. < *birle* ET (EDPT: 364); kullanımı vardır; *birle* kelimesinin kullanım sıklığı fazladır;

bu serhoşluk bile meclis bézedi (HŞ 330) (Hacıeminoğlu, 1968: 200); *olturdu ol kéçe ‘işret bile hoş* (HŞ 331) (Hacıeminoğlu, 1968: 200); *özün rağbet bile ol taşka sürter* (HŞ 528) (Hacıeminoğlu, 1968: 211); *içimni öz nuruñ birle yarutğul* (HŞ 4) (Hacıeminoğlu, 1968: 181); *‘ināyet birle kıl köñlümnü āgah* (HŞ 12) (Hacıeminoğlu, 1968: 181).

otur- “oturmak” krş. < *oltur-* ET (EDPT: 133); *oltur-* şekli de kullanılmıştır: *oturdılar köñüldin kaçđu tara* (HŞ 1036) (Hacıeminoğlu, 1968: 241); *oturdılar kılı bir biriñe nüş* (HŞ 1059) (Hacıeminoğlu, 1968: 242); *oturmuş sen kılıp bu yas esāsın* (HŞ 2786) (Hacıeminoğlu, 1968: 343); *beli öñdin oturmuşda kilür men* (HŞ 3050) (Hacıeminoğlu, 1968: 359); *munuñ téğ yerde şabr étip oturdum* (HŞ 3390) (Hacıeminoğlu, 1968: 378); *sen oltur şadmān ‘işret bile hoş* (HŞ 505) (Hacıeminoğlu, 1968: 210); *tüşüp olturdılar çimgende ol dem* (HŞ 558) (Hacıeminoğlu, 1968: 213); *turuñ olturmay ewge ‘azm etelin* (HŞ 744) (Hacıeminoğlu, 1968: 224); *kël emdi bir kéçe hoş olturalıñ* (HŞ 1066) (Hacıeminoğlu, 1968: 243).

oturt- “oturtmak” *oturt-* şekli kullanılmaz. *otur-* *oltur-*, *oturt-* eylemleri sayıca eşit kullanımdadır: *oturttu anı özi turdı ketti* (HŞ 584) (Hacıeminoğlu, 1968: 215); *oturttu yol başında közletip yol* (HŞ 633) (Hacıeminoğlu, 1968: 218); *oturttu anı ve olturdu ol hūr* (HŞ 653) (Hacıeminoğlu, 1968: 219).

kétür- “getirmek” krş. < *keltür-* ET (EDPT: 716-717); *keltür-* şekli de mevcuttur. *keltür-* ve *ketür-* eylemleri birlikte kullanılmaktadır: *kim oş zahmet kétürdüm éliñe men* (HŞ 1014) (Hacıeminoğlu, 1968: 240); *yana aydı ‘aceb né söz kétürdi* (HŞ 1073) (Hacıeminoğlu, 1968: 243); *yana altunnu bu kaçka kétürsün* (HŞ 1112) (Hacıeminoğlu, 1968: 245); *kétürgey men anı şah-zāde sarı* (HŞ 511) (Hacıeminoğlu, 1968: 210); *bu perde içre kétürdüm hoş āvāz* (HŞ 248) (Hacıeminoğlu, 1968: 195); *tüşüp meclis süsün keltürdi sākī* (HŞ 558) (Hacıeminoğlu, 1968: 213); *né naqş ol keltürüñ téyü buyurdu* (HŞ 569) (Hacıeminoğlu, 1968: 214); *başımğa haq né keltürse köreyin* (HŞ 896) (Hacıeminoğlu, 1968: 233).

kutul- “kurtulmak” krş. < *kurtul-* ET (EDPT: 650); *kurtul-* şekli de

kullanılır. *kutul-* sayıca fazladır: *kemendindin **kutulmaz** érdi düşmân* (HŞ 300) (Hacıeminoğlu, 1968: 198); ***kutulmaz** kuş keğik anıñ élındın* (HŞ 701) (Hacıeminoğlu, 1968: 222); *eger şîrîn ilig tutsa **kutuldum*** (HŞ 1564) (Hacıeminoğlu, 1968: 272); *kağem ur but üzre **kurtulduñ** sen éy yâr* (HŞ 58) (Hacıeminoğlu, 1968: 184); *sen oş baş ağrıgındın **kurtulursen*** (HŞ 1697) (Hacıeminoğlu, 1968: 280); *zamane barça ğavğalardıñ emîn bolup **kurtulmuş** ol kün şâh pervîn* (HŞ 2014) (Hacıeminoğlu, 1968: 298).

kurtar- “kurtarmak” krş. < *kurtğar-* ET (EDPT: 649); iç seste /ğ/ düşmesi ile *kutar-*, /r/ düşmesi ile *kutğar-* şeklinde kullanımlar mevcuttur. *kurtkar-* şekliyle de ses düşmesi olmadan kullanımı da tespit edilmiştir: *ilâhi **kurtarğul** bu işdin meni* (HŞ 4713) (Hacıeminoğlu, 1968: 459); *kutğar-* “kurtarmak” *bu kağğu kuğğıdın **kutğar** méni bir* (HŞ 3164) (Hacıeminoğlu, 1968: 365); *kutar-* “kurtarmak” ***kutarmaz** cân kirür türk éllerine* (HŞ 468) (Hacıeminoğlu, 1968: 208); *çübân tapmasa hiç **kurtkarğı** çare* (HŞ 4346) (Hacıeminoğlu, 1968: 436).

1.9. Kelime başında b’li şekillerin tercih edilmesi Oğuzca bir özellik olarak gösterilir (Korkmaz, 1995b: 210). Bugün Oğuz Türkmen lehçelerinde b’li şekillerin yaşadığı bilinmektedir. Kâşgarlı b- / -m değişiminde Oğuzların ön seste /b/’yi koruduğunu belirtir. Kelimenin başındaki /m/ sesini Suvarlar, Oğuzlar ve Kıpçakların /b/’ye çevirdiklerini söyleyen Kâşgarlı bunu “*Türkler **men bardum**, Suvarlarla Kıpçaklar ve Oğuzlar **ben bardum**; Türkler “çorba”ya mün, bunlar bün derler.*” şeklinde örnekendirir (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 12). Karahan, “*Kâşgarlı’nın örneklerinden yazı dilinde ve lehçelerin büyük kısmında b- > m- olduğu hâlde Oğuz, Kıpçak ve Suvar lehçelerinde b- sesinin korunduğunun anlaşıldığını*” ifade eder (Karahan, 2013: 142). HŞ’de *mengü* “ebedi”, *meñiz* “beniz”, *meñzet-* “benzetmek”, *miñ* “bin” *muñ* “sıkıntı” kelimelerinin *bengü*, *beñiz*, *beñzet-*, *biñ*, *buñ* şekilleri tespit edilememiştir. HŞ’de /m/’li şekiller sadece fiil çekimlerinde zamir menşeli şahıs eklerinde birkaç örnekte mevcuttur.

*tıñp at tépregey-**miz** tédi aş yép* (HŞ 858) (Hacıeminoğlu, 1968: 231); *tañ atğanda yığılğay-**mız** tédiler* (HŞ 1393) (Hacıeminoğlu, 1968: 231).

2. Şekil Bilgisi

2.1. Yükleme hâli ekinin kullanımı:

HŞ’de yükleme hâli eki olarak *+nI* ve *+n* yanı sıra Oğuzların kullandığı *+I* eki de görülür (Korkmaz, 1974: 24; Gülsevin, 1998: 4): *körün bu âdemi nakşı né kıldı* (HŞ 613) (Hacıeminoğlu, 1968: 217); *buyurdu kim kopartıñ bir sarâyı* (HŞ 985) (Hacıeminoğlu, 1968: 985); *tapa kör bir yaman isig havâyı* (HŞ 985) (Hacıeminoğlu, 1968: 985).

nim kanımni sût tég tökme nā-gāh (HŞ 365) (Hacıeminoğlu, 1968: 202); *ménij* bolsa né bolğay érđi érkín (HŞ 4371) (Hacıeminoğlu, 1968: 438); *ménij* tég bar mu feryād étgen (HŞ 3155) (Hacıeminoğlu, 1968: 365); *ménüm* üçün cevahir gencin açtıñ (HŞ 3276) (Hacıeminoğlu, 1968: 372); *kim* uş rāyıñ *bizim* tedbūrimizdin (HŞ 2325) (Hacıeminoğlu, 1968: 316); *bizij* tég şahş hem suwdın töretti (HŞ 36) (Hacıeminoğlu, 1968: 183); *érip* taş köñli *biznij* yāri efsūn (HŞ 3113) (Hacıeminoğlu, 1968: 362).

2.5. Vasıta hâli ekinin kullanımı:

Harezmi Türkçesinde vasıta hâli eki olarak +*In*, +*Un* eklerinin yanı sıra *birle*, *birlen*, *bile* edatlarının kullanıldığı belirtilir (Argunşah-Yüksekkaya, 2014: 193). Bu döneme ait eserlerde +*IA* vasıta eki de kullanılmaktadır. +*IA* vasıta hâli ekinin örnekleri Oğuzca özellikler içerdiği tespit edilen *Mu'înü'l-Mürîd* ve Oğuzların yaşadığı bölgeden olduğunu belirten Rabgûzî tarafından yazılan *Kıyasü'l-Enbiyâ*'da tespit edilmiştir (Ata, 2016: 78; Aktan, 2012: 5). Eski Anadolu Türkçesinde +*n* ile birlikte +*IA* ve +(I)IA eklerinin de işlek olarak kullanıldığı görülür (Gülsevin-Boz, 2013: 59-60). *Hüsrev ü Şîrin*'de vasıta hâli görevinde +*n* vasıta hâli ekinin yanında az da olsa +*IA* ekinin kullanıldığı görülür. Bu durum *Hüsrev ü Şîrin* ile Oğuzca metinlerin +*IA* isimden isim yapım ekinin kullanımı bakımından benzerlik göstermesi olarak kabul edilebilir.

kılu kündüzle ırğal u temāşā (HŞ 4058) (Hacıeminoğlu, 1968: 419); *bu kağgu bahrı hem tünle batıgrak* (HŞ 3126) (Hacıeminoğlu, 1968: 363).

2.6. İyelik eklerinin kullanımı:

Harezmi Türkçesinde genellikle düz ünlülü kelimelere -*Im*, yuvarlak ünlülü kelimeler -*Um* şeklinde eklenir. *Hüsrev ü Şîrin*'de 1. ve 2. teklik şahıs iyelik ekleri ünsüzle biten düz ünlülü kelime tabanlarına sayıca az örnekte -*Um*, -*Uñ* şekliyle eklenir. Tespit edilen sözcüklerin dudak ünsüzü taşıdığı görülür. 1. ve 2. teklik şahıs iyelik ekleri Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde +*Um* ve +*Uñ* şeklinde daima yuvarlak ünlülü şekli ile sözcüğe eklenir (Karadoğan, 2001: 176-177, Ercilasun, 2011: 454). Bu eklerin yuvarlaklaşması Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliğidir.

bu yérde barça sabrum aldı bardı (HŞ 922) (Hacıeminoğlu, 1968: 234); *körerler tép tapığumda köp renc* (HŞ 1119) (Hacıeminoğlu, 1968: 246); *né anca dost bar kim gamum yép* (HŞ 2633) (Hacıeminoğlu, 1968: 334); *tek naşibuñ bu ajundın bir qarın aş* (HŞ 1933) (Hacıeminoğlu, 1968: 294).

2.7. Görülen geçmiş zaman çekimi:

Korkmaz, Kâşgarlı'nın XI. yüzyılda Oğuzcada, geçmiş zaman kipinin kuruluşunda -*dUk* isim-fiil ekinin de kullanıldığını ve bu kipin 3. şahıs teklik ve çokluk çekimi arasında bir ayrılık bulunmadığını bildirdiğini kaydeder (Kork-

maz, 1974: 27). Görülen geçmiş zamanın 1. ve 2. teklik ve çokluk şahıs çekiminde ünlünün yuvarlaklaştığı görülür. Düz ünlülü eylemlere ekin yuvarlak ünlülü şeklinin gelmesi de Oğuzcanın etkisi olarak değerlendirilebilir.

suwsuz kurgak bulut tég taptum éy bég 3565 (Hacıeminoğlu, 1968: 389); *tena'um kıl çün taptuñ émdi hoş yaz* 3954 (Hacıeminoğlu, 1968: 412); *ayttı né kadar sewdüñ sen anı* 2524 (Hacıeminoğlu, 1968: 328); *ol evvel perdedin taşra kalduñ* 4280 (Hacıeminoğlu, 1968: 432); *zehī kim ilge lāyık şāh taptuñ* 1262 (Hacıeminoğlu, 1968: 254).

2.8. Gelecek zaman eki olarak -(y)IsAr ekinin kullanılması:

Eski Anadolu Türkçesinde en işlek gelecek zaman eki *-IsAr*'dır (Gülsevin-Boz, 2013: 75). Harezmi Türkçesinde gelecek zaman için *-GAy*, *-KAy*; *-GU* (turur) ekleri kullanılmıştır (Argunşah-Sağol, 2014: 200-201). Harezmi dönemi eserlerinden sadece *Hüsrev ü Şîrîn*'de iki yerde tespit edildiği belirtilmiştir (Ata, 2016: 93). Anadolu sahasında yaygın kullanılan *-IsAr* ekinin *Hüsrev ü Şîrîn*'de kullanılması Oğuzca özellik olarak değerlendirilmelidir.

kim oş tün bardı bu kün qalmayısar (HŞ 3946) (Hacıeminoğlu, 1968: 412); *kim oş biz tég bize kim yığlayısar* (HŞ 4589) (Hacıeminoğlu, 1968: 225)

2.9. Emir kipinin çekimi:

Kâşgarlı, emir kipinde Türklerin, fiil kök ve tabanlarına 2. teklik şahıs çekiminde *-Gİl*, *-Kİl*, 2. çokluk şahıs çekiminde *-ñlAr* eklerini getirdiklerini; Oğuzlar ve Kıpçakların ise “bir kişi için ‘git’ anlamında **bar**; ‘hepiniz gidin’ anlamında **barıñ derler**” ifadesinden anlaşıldığına göre 2. teklik kişi için yalnız fiil kök ve tabanını, çokluk için de *-İñ* ekini eklediklerini bildirir (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 245-246). Buna dayanarak Karahan, emir 2. teklik kişinin eksiz biçiminin Oğuz ve Kıpçaklara ait bir kullanım olduğunun -ihtiyatlı olarak- çıkarılabileceğini bildirir (Karahan, 2013: 180-181). Kâşgarlı Oğuz ve Kıpçakların diğer Türklerden farklı şekilde *+lAr* eki olmaksızın emir çekimini yaptıkları da açıkça belirtmiştir. Ona göre Oğuz ve Kıpçakların *-(İ)ñ / -(U)ñ* şeklindeki emir çekimi doğrudur (Karahan, 2013: 182). *Hüsrev ü Şîrîn*'de 2. teklik şahıs emir kipi çekiminde eksiz şekil sayıca çoktur. *-Gİl* ekli emir çekimi de kullanılmaktadır. 2. çokluk şahıs çekiminde ise *-ñlAr* şeklinin kullanımı Oğuzca *-İñ / -Uñ* ekine oranla seyrek.

kél émdi sözlegil sen hem bir anca (HŞ 1066) (Hacıeminoğlu, 1968: 243); *felek mihrābı 'ışk érmiş hoş añla* (HŞ 261) (Hacıeminoğlu, 1968: 196); *'āşıklarnıñ sözün 'ışk birle tuñla* (HŞ 261) (Hacıeminoğlu, 1968: 196); *buyurdı kim kopartuñ bir sarayı* (HŞ 985) (Hacıeminoğlu, 1968: 238); *körüñ bu ādemi naqşı né kıldı* (HŞ 613) (Hacıeminoğlu, 1968: 217); *né aysa oşbu şūratdın ukuñ tég* (HŞ 638) (Hacıeminoğlu, 1968: 218).

2.10. Kâşgarlı Mahmud'un Oğuzca özellik olarak işaret ettiği *-AsI* sıfat

fiil eki hakkında *tawratğu yér* ve *tawratası uğur* için Oğuzlarda *tawratası yér* “acele etme yeri” ve *tawratası uğur* “acele etme vakti” açıklamasını yapar (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 347). -*AsI* sıfat fiil ekinin Kâşgarlı'da ilk kez görüldüğünü dile getiren Karahan, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde yaygın olduğunu ve Oğuz-Türkmen, Kıpçak gruplarında da gelecek zaman ifadesiyle dikkati çektiğini de ekler (Karahan, 2013: 173). *Hüsrev ü Şîrîn*'de iki fiilde mevcuttur.

kim ol dîvâne érge né kılası, né çäre birle andın kırtulası (HŞ 2496) (Hacıeminoğlu, 1968: 326).

2.11. -(I)baAn ve -p zarf fiil eklerinin kullanımı:

-(I)baAn zarf fiil ekinin Harezmi metninde yer alması Oğuz Türkçesinin tesiriyledir. -p zarf fiil ekinin genişlemiş ve tonlulaşmış şekli Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde sıklıkla yer alır (Korkmaz, 1974: 29; Gülsevin, 1998: 4).

hem birge kéliben bolup yoldaşım (HŞ 4693) (Hacıeminoğlu, 1968: 457).

-p zarf fiil ekinin ünlüsünün yuvarlaklaşması Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliğidir. HŞ'de ekin ünlüsünün yuvarlaklaştığı örneklerin sayısı fazladır: *kawup birniñ kanatın ündürür sen* (HŞ 105) (Hacıeminoğlu, 1968: 187); *tapup tuttı étekin boldı şākir* (HŞ 307) (Hacıeminoğlu, 1968: 199); *alup kéltürdiler élinge aldı* (HŞ 570) (Hacıeminoğlu, 1968: 214); *çapup bir sınañ aklar tédiler* (HŞ 771) (Hacıeminoğlu, 1968: 226).

3. Söz varlığı

3.1. Köktürkçede dönüşlülük zamiri olarak hem *öz* hem de *kentü* kelimeleri kullanılmıştır. Yaşayan lehçe ve şivelerimizde yaygın olarak *öz* kullanılırken *kendi* Türkiye Türkçesi ile Gagavuzlarda yaşamaktadır (Gülsevin, 1998: 5). *Hüsrev ü Şîrîn*'de dönüşlülük zamiri *öz* sıklıkla yer almakla birlikte *kendü* kelimesi de kullanılmıştır:

kerek bolsam aña men kendü kélsün (HŞ 2259) (Hacıeminoğlu, 1968: 312); *çiçek körmişçe bülbül kendü sayrar* (HŞ 2487) (Hacıeminoğlu, 1968: 326); *velikin kendü sakşap anlağul bir* (HŞ 3339) (Hacıeminoğlu, 1968: 375).

3.2. Köktürkçedeki *tap-* ve *bul-* “bulmak” fiillerinden *bul-* Oğuzca olarak değerlendirilir. Türkiye Türkçesinde bugün *bul-*, diğer lehçelerde *tap-* eylemi kullanılmaktadır. *Hüsrev ü Şîrîn*'de genellikle *tap-* eylemi az sayıda örnekte ise *bul-* fiili kullanılmıştır: *bulup kizlençi rāzlarını bilip çın* (HŞ 305) (Hacıeminoğlu, 1968: 198); *bu yanlıg sordı söz yol bulmuşınça* (HŞ 716) (Hacıeminoğlu, 1968: 226).

3.3 *añla-* fiili *Dîvānu Lugati't-Türk*'te *ol söziğ añladı* Oğuzca kaydıyla verilir (Ercilasun, 2014: 128, Karahan, 2013: 266). Gülsevin *añla-*, *tüşün-*,

uk- “anlamak” fiillerinden *uk-* fiilinin Köktürkçede yaygın kullanıldığını, Oğuz lehçelerinde *añla-*, diğer lehçelerde ise *tüşün-* fiilinin kullanıldığını belirtir (Gülsevin, 2010: 63-64). *Hüsrev ü Şîrîn*’de hem *uk-* hem de *añla-* fiili kullanılmıştır.

kıyās ét añlar-ısan çarh yérni (HŞ 69) (Hacıeminoğlu, 1968: 185); *kamuğ yönlerni añlap boldı āgāh* (HŞ 286) (Hacıeminoğlu, 1968: 286); *munuñ hālın kamuğ kız añladular* (HŞ 618) (Hacıeminoğlu, 1968: 217).

né aysa oşbu şûratdın ukuñ tép (HŞ 638) (Hacıeminoğlu, 1968: 218); *saķınmadın eşitti soñra ukıttı* (HŞ 836) (Hacıeminoğlu, 1968: 230).

3.4. Gülsevin *beñze-* / *oñşa-* fiillerinden *beñze-* şeklinin Oğuzca olduğunu belirtir (Gülsevin 2010: 66). *Hüsrev ü Şîrîn*’de *oñşa-* fiili sıkça kullanılmış, *meñze-* şekli bir kez yer almıştır: *özümge meñzetip anı ıdar men* (HŞ 3052) (Hacıeminoğlu, 1968: 359)

añar hîç oñşamaz bu barça neñler (HŞ 24) (Hacıeminoğlu, 1968: 182); *okup oñşar közi yaşını sildi* (HŞ 377) (Hacıeminoğlu, 1968: 203); *kara taşdın şûrat bar atka oñşar*, (HŞ 525) (Hacıeminoğlu, 1968: 211).

3.5. *gizle-* fiilinin Oğuzlarda, *yaşur-* şeklinin ise Oğuzca olmayan dilyektlerde yaygın olduğu bildirilmektedir (Gülsevin, 2010: 68). Clauson, *kizle-* şeklinin Oğuzca olabileceğini belirtir (Clauson, 1972: 760). HŞ’de *kizle-*, *yaşur-* fiilinden sayıca fazla kullanılmıştır: *tamām dürr dāneni kizlep tutar tég* (HŞ 282) (Hacıeminoğlu, 1968: 197); *sözün āşkäre sözle kizlemegil* (HŞ 406) (Hacıeminoğlu, 1968: 204); *ya gevher tég taş ara kizlenilse* (HŞ 508) (Hacıeminoğlu, 1968: 210).

idi méndin yaşurmadı né érse (HŞ 658) (Hacıeminoğlu, 1968: 219); *otaçındın yaşurma igiñ éy cān* (HŞ 679) (Hacıeminoğlu, 1968: 220); *añın bağlap bir aħurda yaşurdı* (HŞ 3770) (Hacıeminoğlu, 1968: 401).

3.6. Oğuzcada *in-*, diğer lehçelerde *tüş-* fiili kullanılmaktadır (Gülsevin 2010: 69): *medāyinde anıñ kaşırınğa tüştı* (HŞ 1110) (Hacıeminoğlu, 1968: 245); *tüşüp çeşme yakasında atındın* (HŞ 902) (Hacıeminoğlu, 1968: 233); *tüşürdiler sarayka kirdi şîrîn* (HŞ 950) (Hacıeminoğlu, 1968: 236); *saķın müngende éngende hāzır bol* (HŞ 756) (Hacıeminoğlu, 1968: 225); *revān sözlemedin éndi atındın* (HŞ 948) (Hacıeminoğlu, 1968: 236); *münügli ayamaz andın kim ineyin* (HŞ 1950) (Hacıeminoğlu, 1968: 295).

3.7. Köktürk yazı dilinde Oğuzca bir unsur olarak *elig* kelimesinin var olduğu; Oğuzcada *él* sözcüğünün tarihî lehçelerden Harezmi, Kıpçak ve Çağataycada *kol* kelimesi birlikte görüldüğü kaydedilir (Gülsevin, 2010: 72). HŞ’de de hem *kol* hem de *el* kelimeleri “el” anlamıyla kullanılmıştır.

alıp élinge ol bir pāra kāgad (HŞ 551) (Hacıeminoğlu, 1968: 213); *keñeşip iddılar tizginler éldin* (HŞ 772) (Hacıeminoğlu, 1968: 226); *ađak*

élge alıp şāhka tutup koş (HŞ 1026) (Hacıeminoğlu, 1968: 240). *külü hem ğuralarkā kōl tégürdi* (HŞ 342) (Hacıeminoğlu, 1968: 201); *adınlar barça kōl kawşurdu turdı* (HŞ 1013) (Hacıeminoğlu, 1968: 240); *selām kıldı kōlün kawşurdu turdı* (HŞ 2360) (Hacıeminoğlu, 1968: 318).

3.8. Çağdaş lehçelerde *yoğurt* ile birlikte *katık* ve *ayran* kelimelerinin kullanıldığı; Uygurcadan beri var olan *yoğurtun* Oğuz lehçelerinde yaygın olduğu belirtilir (Gülsevin, 2010: 70-71). *Hüsrev ü Şîrîn*'de *yoğurt* kullanımı tespit edilmiştir.

aritur sūt tég bohur da yoğurt (HŞ 4241) (Hacıeminoğlu, 1968: 318).

Sonuç

Hüsrev ü Şîrîn'de tespit edilen Oğuz lehçesine dair ses, şekil bilgisi ve söz varlığına dair özellikler şu şekildedir:

1. /é/ sesinin varlığı; birden fazla heceli kelimelerin sonundaki, ikinci ve sonraki hece başlarındaki art ve ön damak /g/, /ğ/ ünsüzlerinin erimesi; kelime başında /t/'lerin sedahlılaşması; kelime içinde ve sonunda d > y değişimi; k > ħ değişimi; kelime başında y- ünsüzünün düşmesi; iç ses durumdaki bazı ünsüzlerin düşmesi ve b- > m- değişimi gibi Oğuz lehçesine ait ses özellikleri tespit edilmiştir.

2. +I yükleme hâli, +A yönelme hâli ekinin mevcut olması; +DA bulunma hâli ekinin 'ayrılma' hâli için de kullanılması; +Iη /+Uη ilgi hâli eki ve yuvarlaklaşmış şekillerinin (+nuη, +uη ve +üm) tespit edilmiş olması; +IA ekinin vasıta eki olarak kullanılması; iyelik eklerinin ünlülerinin yuvarlaklaşması; geçmiş zaman kipinin kuruluşunda -dUk isim-fiil ekinin de kullanılması, görülen geçmiş zamanın 1. ve 2. teklik ve çokluk şahıs çekiminde ünlünün yuvarlaklaşması; gelecek zaman eki olarak -(y)IsAr ekinin kullanılması; . 2. teklik şahıs emir kipi çekiminin eksiz yapılması ve 2. çokluk şahıs çekiminde -Iη / -Uη ekinin kullanılması; (I)baN ve -p zarf fiil ekleri ve -AsI sıfat fiil ekinin varlığı Oğuzcanın şekil özellikleri benzerlik göstermektedir.

3. *Hüsrev ü Şîrîn*'de, *kendü*, *el*, *yoğurt*, *bul-*, *añla-*, *beñze-*, *in-* *gizle-* gibi Oğuzca olduğu düşünülen kelimelerin var olduğu tespit edilmiştir.

Kısaltmalar

EDPT: *An Etymological Dictionary Pre-Thirteenth-Century Turkish*

ET: Eski Türkçe

HŞ: *Hüsrev ü Şîrîn*

HT: Harezmi Türkçesi

KT: Karahanlı Türkçesi

Kaynakça

- Aktan, B. (2012). “Mu‘înü’l-Mürîd’de Oğuzca Ses ve Şekil Özellikleri”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 1-8.
- Argunşah, M. – Sağol Yüksekaya, G. (2014). *Karahanlıca-Harezmce-Kıpçakça Dersleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Ata, A. (2016). *Çağatay Türkçesinin İlk Evresi Harezm – Altın Ordu Türkçesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2. bs.
- Ata, A. (2002). *Harezm-Altın Ordu Türkçesi*. İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 36.
- Caferoğlu, A. (2015). *Türk Dili Tarihi. I-II*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Clauson, Sir G. (1972). *An Etymological Dictionary Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford.
- Ercilasun, A. B. - Akkoyunlu, Z. (2014). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânı Luğâtî’-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, G. - Boz, E.(2004). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gülsevin, G. (1998). “Köktürk Bengü Taşlarındaki Oğuzca Özellikler”. *Kardeş Ağızlar (Türk Lehçe ve Şiveleri Dergisi)*, 7, 12-18.
- Gülsevin, G. (2010). “Oğuzca olmayan Türk Lehçelerindeki Oğuzca Unsurlar ve Bunlara Teorik Bir Yaklaşım”. *Turkish Studies. Volume: 5/1: 57-76*.
- Gülsevin, G. (2010). “11. Yüzyılda Hangi Oğuz Diyalektleri Vardı?”. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi. Kış 2016 / 76, 269-300*.
- Hacıeminoğlu, N. (1968). *Kutb’un Husrev ü Şirin’i ve Dil Hususiyetleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- İnan, A. (1998). *Makaleler ve İncelemeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Eckmann, J. (2017). *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*. (Haz. Osman Fikri Sertkaya). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2011). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karadoğan, A. (2003), “Eski Anadolu Türkçesinde Yuvarlaklaşan Ekler”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2001, 44, 171 - 179*.
- Karahan, A. (2013). *Dîvânı Luğâtî’-Türk’e Göre XI. Yüzyıl Türk Lehçe Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1995). “Kaşgarlı Mahmud ve Oğuz Türkçesi”. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C 1, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2010). “Oğuz Türkçesinin Tarihi Gelişme Süreçleri”. *Turkish Studies, Volume 5/1, Winter, 1-41*.
- Korkmaz, Z. (2013). *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1974). “Eski Türkçedeki Oğuzca Belirtiler”. *Türkoloji Dergisi, C 6, 1, 15-30*.

- Sağol, G. (2002). "Harezmi Türkçesi ve Harezmi Türkçesi ile Yazılan Eserler". *Türkler*. C 5, Yeni Türkiye Yayınları, 804-813.
- Sulak, S. (2011). *Kaynaklardan Ders Kitaplarına Aktarma Kutb'un Hüsrev ü Şîrîn'inin Metin Çeviri ve Sözlüğü*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Bölümü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Taş, İ. (2015). *Kutadgu Bilig'de Söz Yapımı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uludağ, H. (2018). *Kutb'un Hüsrev ü Şîrîn'inde İsimler*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Ünlü, S. (2004). *Karahanlı Türkçesi Satırarası Kuran Tercümesi (TIEM 235v/3-450r7) (Giriş-Metin-İnceleme-Analitik Dizin)*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.
- Yıldız, M. (2018). *Kutb'un Farsçadan Türkçeye Çevirdiği Hüsrev ü Şîrîn Adlı Mesnevisinde Fiiler*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Dilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Zajaczkowski, A. (1961). *Najstarza Wersja Turecka Husräv u Şîrîn Qutba*. III. Cilt (Sözlük), Warszawa.
- Zajaczkowski, A. (1958). *Najstarza Wersja Turecka Husräv u Şîrîn Qutba*. II. Cilt (Faksimile), Warszawa.

Extended Summary

The mesnevi named *Hüsrev ü Şîrîn* was written in the 12th century by Genceli Nizamî, one of the most important names of Persian literature. The *Hüsrev ü Şîrîn* of Kutb was copied in 1383 by a Kipchak Turk, Berke Fakih. This copy is registered with number 312 at the Paris Bibliothèque Nationale. Among the works written in the Harezmi area, Kutb's *Hüsrev ü Şîrîn* has an important place. Kutb's *Hüsrev ü Şîrîn* is a love mesnevi. It differs from other works of the period in terms of its subject. Ananiasz Zajaczkowski was the first to study on this work. Zajaczkowski published the transcribed text and facsimile of the work in 1958, and the dictionary of the work in 1961. The transcribed text was also published by Hacieminoğlu. There are different opinions about the language of the work. The most prominent common features of the Harezmi period works are that they contain the linguistic features of Oghuz-Turkmen and Kipchak Turkish together with Eastern Turkish. One of the works written in Harezmi Turkish, which has a mixed language feature, is *Hüsrev ü Şîrîn*, which was translated from Persian by Kutb between 1340-1342 in the first half of the 14th century. It is noteworthy that in addition to general language features of Harezmi Turkish, it has Oghuz features as well. In this study, the phonetic and morphological features of Oghuz in *Hüsrev ü Şîrîn* were examined. The phonetic and morphological features of Oghuz language and examples of vocabulary, determined in *Hüsrev ü Şîrîn*, were tried to be witnessed by giving the line numbers mentioned in the text published by Hacieminoğlu.

Hüsrev ü Şîrîn written in the field of Altın Ordu has the characteristics of Harezmi, Oghuz and Kipchak. There are different opinions about the period the work belongs to. Necmettin Hacieminoğlu finds *Hüsrev ü Şîrîn* close to the pre-Chagatai period due to the verb conjugations. He emphasizes that it has Kipchak features in terms of phonetics and vocabulary. Eckmann includes the work in the Harezmi field. Samoyloviç accepts the language of Kutb as Uighur-Kipchak. Inan describes it as the literary language of Altın Ordu mixed with Harezmi Turkish, which was written in the nation of Altın Ordu in the 14th century. Ata gives the work under the artifacts belonging to the field of Harezmi - Altınordu.

The phonetic, morphological and vocabulary features of the Oghuz dialect detected in *Hüsrev ü Şîrîn* are as follows:

It is seen that the sound / é / exists in words. It is seen that the consonants of back and front palate / g /, / ğ / disappear at the end of words with more than one syllable, at the beginning of the second and next syllables. At the beginning of the word / t / s are voiced. There is a d > y change in the word and at the end of the word. There has been a change of k > ħ in words. Some consonants in the inner sound state have dropped. In some words b-> m-change has been detected. The drop of the y-consonant at the beginning of the word is considered as an Oghuz characteristic. Kaşgar states that the Oghuz and Kipchaks have converted the y-at the beginning of the word into elif or c-

In *Hüsrev ü Şîrîn*, it is seen that + I accusative suffix and + A dative suffix is used which are considered as Oghuz,. In addition, the + DA locative suffix is

also used for the ablative state. The genitive suffix + Iŋ / + Uŋ and its rounded shapes (+ nuŋ, + uŋ and + üm) were determined. In addition, the use of + lA as an instrumental suffix and the rounding of the vowels of the possessive suffixes are also Oghuz features. In the formation of the past tense, the noun-verb suffix -dUk is used. In the 1st and 2nd person singular and plural conjugation of the seen past tense, it is seen that the vowels become rounded. As the future tense suffix - (y) lAr is used. The use of (I) bAn and -p gerundium suffixes and -AsI participle verb affixes are similar to the morphological features of Oghuz Turkish.

In *Hüsrev ü Şîrîn*, it has been determined that there are words that are thought to belong to Oghuz dialect such as kendü, el, yogurt, bul-, aŋla-, *beŋze-*, *in- gizle-*. Among the verbs tap- and bul- in Köktürk Turkish, bul- is considered to be Oghuz. Today, in Turkey Turkish the verb bul-is used; tap- is used in other dialects. In *Hüsrev ü Şîrîn*, the verb tap- is generally used whereas the verb bul- is used in a small number of examples.